

Серпень 1914 – червень 1915. – Львів, 1915. 3. Дорошенко Д. Арест и ссылка митрополита А. Шептицького// “На чужой стороне”.-Кн. XIII. – Прага, 1925. 4. Єфремов С. До історії “Галицької руїни” 1914-1915 рр. /В жандармському освітленні// Україна. – Кн. 4.-1924. 5. Михайленко М. Визвольні маніфести” російського уряду в теперішній війні. –Відень,1915. 6. Левицький К. Історія визвольних змагань українців з часу світової війни 1914-1918. –Львів, 1928. 7. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. –К.,1993. 8. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. –К., 1993. 9. Кузутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху / ХІХ ст. – 1939. – Івано-Франківськ, 1993. 10. Макаруч С. Громадсько-політичний центр західно-українського краю//Львів Історичні нариси. – Львів, 1996. 11. Патер І. Перемишль і Перемищина під час російської окупації у березні-червні 1915 р. – Перемишль і Перемиська земля протягом віків // Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної наукової конференції. –Львів, 1996. 12. Российский государственный военно-исторический архив (далі – РГВИА), ф.2003, оп.1д.1, л. 27. 13. Центральний державний історичний архів України у Києві (далі – ЦДА України у Києві), ф. 361, оп. 1, спр.2406, арк. 4,50. 14. Брусилов А.А. Мои воспоминания.-М., 1963.-с.109. 15. РГВИА, ф. 2068,оп. 1, д. 114, л.8. 16. РГВИА, ф. 13216, оп. 1, д.88, л.1. 17. РГВИА, ф. 2068, оп. 1, д.114, л.26. 18. РГВИА, ф. 2068, оп.1, д.114, л.5 об. 19. Там само, л.26. 20. Патер І. Перемишль і Перемищина під час російської окупації у березні-червні 1915 р.- Перемишль і Перемиська земля протягом віків //Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної наукової конференції. – Львів,1996. – С. 162-163. 21. РГВИА, ф.2068, оп. 1,д.114, л.5 об. 22. Прикарпатская Русь. – 1914. – 12/25/ сент. 23. Там само. 24. Там само. 25. РГВИА, ф. 2068,оп. 1, д.114, л.10. 26. Там само. 27. РГВИА, ф. 2068, оп.1, д.114, л.130. 28. ЦДА України у Києві, ф. 365, оп. 1, спр. 133, арк. 93. 29. Там само, ф. 365, оп.1, спр. 16, арк. 9. 30. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 906, арк. 3. 31. РГВИА, ф. 2068, оп. 1, д. 114, л. 111 об. 32. Грушевський М. Ілюстрована історія України. З додатком Нового періоду історії України за роки від 1914 до 1919. –Нью-Йорк, 1990. – с. 527. 33. РГВИА, ф. 2068 оп. 1, д.114, л. 129 об. 34. Там само, л. 130-130 об. 35. Там само, л. 131 об. 36. ЦДА України у Києві, ф. 365, оп.1, спр. 60, арк.. 16. 37. РГВИА, ф. 2068, оп.1, д.114, л. 132. 38. ЦДА України у Києві, ф. 361, оп. 1, спр. 3226, арк.9. 39. РГВИА, ф. 2068, оп.1, д.114, л. 132. 40. Там само. 41. Там само, л. 131 об. 42. Там само, л. 4. 43. ЦДА України у Києві, ф. 361, оп. 1, спр. 117, арк.. 4. 44. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 162, арк.. 25 зв. 45. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 91, арк. 13. 46. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 111, арк.. 25, 26. 47. Романюк М., Галушко М., Українська преса Львова на зламі століть: від ідеї автономії – до державності // Українські часописи Львова 1848-1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження. У 3т. – Т. 2. 1901-1919 рр. Львів, 2002. – с. 76. 48. ЦДА України у Києві, ф. 365, оп.1, спр. 61, арк.. 59, 60. 49. РГВИА, ф. 2068, оп.1, д.114, л. 23 об. 50. Андрусак Микола. Нариси з історії галицького москвофільства. – Львів, 1935. – с. 60.

УДК 94(477)“1917”

Р.Д. Зінкевич

Національний університет “Львівська політехніка”

ДРУГИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ З’ІЗД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШЕ РОЗГОРТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО РУХУ 1917 Р.

© Зінкевич Р.Д., 2006

Показано причини скликання Другого всеукраїнського військового з’їзду, його хід та значення для подальшого розгортання українського військового руху в 1917 р.

The reasons of the Second All-Ukrainian Military Congress, and its meaning and progress in terms of further military movement development in 1917 have been shown.

Актуальність теми вивчення українського військового руху у 1917 р. – має важливе значення у розумінні процесів, які проходили в суспільстві у цей період. Досвід історії переконливо свідчить, що позиція армії у переломні моменти розвитку суспільства може докорінно вплинути на хід подій: або підтримати їх, або ж завдати їм поразки. Стара імперська армія, яка перед цими подіями жила ізольовано від суспільства, змінивши свій соціальний склад і зіткнувшись із радикальними демократичними перетвореннями, перетворилася на розбурхану стихію, котрою намагалися маніпулювати різноманітні політичні сили. Питання військової історії, зокрема періоду визвольних змагань 1917–1921 рр., аж до початку дев'яностих років було об'єктом дослідження українських істориків лише в еміграції і тільки з проголошенням незалежної Української держави він почав розвиватися на Україні. Найновіші дослідження цього періоду це праці В. Вериги, В. Голубка, С. Литвина, Рубльова О., Рента О., Юзевського та ін.

Бурхливе розгортання українського військового руху навесні 1917 р. призвело до того, що російський уряд не міг без ризику для себе силою зупинити його, оскільки це призвело б країну на грань воєнної катастрофи: маса солдатів-українців російської армії могла б самочинно покинути фронт або в кращому разі відмовитися вийти на позиції. Проте Тимчасовий уряд робив усе можливе, щоб загальмувати українізацію армії. Він повністю відхилив ті мінімальні домагання, з якими звернулася до нього делегація Центральної Ради після Першого всеукраїнського військового з'їзду. Щоб не втратити остаточно лідерства в українському військовому русі, через посилення в ньому позицій самостійників, Центральна Рада пішла на відкритий конфлікт з Тимчасовим урядом і вирішила продовжити українізацію російської армії. Вона доручила Генеральному військовому комітету розпочати підготовку до скликання Другого всеукраїнського військового з'їзду. Відкриття з'їзду було призначено на 4 серпня 1917 р. у Києві. Українським генеральним військовим комітетом було розроблено положення, згідно з яким повинні на ньому бути представлені делегати від солдатів-українців як з фронту, так і з тилу [1. Ф.2139, оп.5, спр.48, арк.9].

Перед початком з'їзду у деяких частинах, як на фронті, так і в тилу пройшли збори солдатів-українців, які дали настанови своїм делегатам. Такі збори відбулися 1 червня в 22-му Кавказькому стрілецькому полку. У них взяло участь близько 500 осіб [2, 7 червня]. Основне завдання, яке було поставлено перед делегатом з'їзду, це: підтримувати на з'їзді всіма силами українізацію армії в усіх тилових інституціях в Україні, що необхідно для організації українських збройних сил; домагатися від Тимчасового уряду дозволу на послідовну планомірну українізацію армії; усі новобранці в Україні повинні комплектувати з себе ті частини, які стоять на її території, а також Чорноморський флот; усі військові школи повинні бути якнайшвидше українізовані [2, 7 червня]. У сьомому Заамурському пограничному піхотному полку, який входив в 41-й армійський корпус Південно-Західного фронту, що мав українізуватися, теж відбулися збори, в яких взяло участь 1 938 осіб. В прийнятій ухвалі солдати-українці вимагали від Тимчасового уряду пришвидшити українізацію корпусу і створення національного війська [2, 7 червня]. На зборах в 26-му пішому полку, які відбулися 31 травня, солдати-українці вимагали від делегатів Військового з'їзду, щоб надалі військо було українізоване за національно-територіальним принципом. Всіх українців в тилу виділити в окремі полки, на фронті відповідно до військового становища. Українські запасні полки повинні стояти в Україні. Здійснити українізацію армії [3. 8 червня]. Як ми бачимо, завдання, які стояли перед делегатами з'їзду, були дуже схожі.

Відстоюючи проімперські великодержавні шовіністичні позиції, Тимчасовий уряд заборонив проведення Другого всеукраїнського військового з'їзду. О. Керенський в телеграмі Генеральному військовому комітету заявив, що проведення з'їзду вважає “невчасним через неможливість в даний час відволікати солдатів і офіцерів від виконання їх прямого обов'язку перед вітчизною” [1. Ф. 2139, оп. 5, спр. 48, арк. 9]. Питання про національне військо спішно вносилось на розгляд Тимчасового уряду. Оскільки ідея скликання з'їзду була дуже популярна серед українських солдатів, Центральна Рада все-таки вирішила його провести і направила телеграму-відповідь міністру О.Керенському, в якій говорилось, що, незважаючи на заборону, український військовий з'їзд відбудеться [3, 1 червня].

Другий всеукраїнський військовий з'їзд відкрився 5 червня 1917 р. в Києві. На з'їзд прибуло 2 308 делегатів, які представляли 1 732 442 організованих солдатів-українців [4, с. 364]. Це була доволі велика сила, яку могла використати Центральна Рада для захисту інтересів України. Але внаслідок її нерішучої політики стосовно створення своїх власних збройних сил вона не була використана, що привело до трагічних наслідків. Як показав ще Перший військовий з'їзд, найвпливовіші політичні партії України надавали пріоритет соціальним питанням, а не державотворчим, чільне місце серед яких посідала військова справа. Д. Дорошенко, який був членом Центральної Ради і взяв участь у цьому з'їзді, згадуючи цей період, з іронією відзначив, що “мало вірив в міцність цієї опори, особливо в її свідомість” [5, с. 71]. “Дійсно, – писав він, – коли восени появились більшовики і кинули в солдатську масу більш елементарні і привабливі лозунги, тим ті, які поширювали російські і українські есери, то цей “мільйон” розтав безслідно в самий короткий час” [5, с. 71]. Такої самої думки був голова Центральної Ради М. Грушевський: “українське вояцтво, – писав він, – зовсім не проявило бойової революційної енергії. Воно радісно відкликалось на революційні заклики, які відкликали його з фронту, віддаючи необхідність воювати і битися, але дуже слабо реагувало на заклики до бою з ким то не було. Було втомлене війною і не спосіб не битися дальше під будь-яким прапором і лозунгом” [6, с. 124]. Але це не може виправдовувати військової політики Центральної Ради, бо значною мірою вона сама спричинилася до нейтралізації тих радикальних військових елементів, які хотіли надати українському військовому рухові чітких окреслених організаційних форм.

Серед поміркованої більшості Центральної Ради утверджувалося розуміння необхідності звернути більшу увагу на створення українських військових структур. Саме за це виступали групи самостійників. Зазнавши невдач на Першому військовому з'їзді, вони прагнули за будь-яку ціну взяти реванш на Другому. Вже під час його відкриття з новою силою спалахнула боротьба між ними і соціалістичною більшістю за місця у керівних органах з'їзду. Радикалізація настроїв учасників з'їзду, викликана його заборонаю О. Керенським, об'єктивно сприяла позиції радикалів і обіцяла їм успіх. Це добре розуміли лідери соціал-демократів та есерів, а тому також вжили заходів, щоб спрямувати роботу з'їзду в бажане для них русло. В президію з'їзду було обрано п'ять осіб: українського соціаліста-революціонера прапорщика П.Курявого, українського соціаліста-революціонера матроса Дудкіна, автономіста-федераліста офіцера Сивошапку, українського соціаліста-революціонера чиновника Гаврилюка, українського соціал-демократа поручника М.Г. Левицького. Почесним головою з'їзду було обрано М.С. Грушевського. На з'їзді від фронту представників було 65 % і від тилу 35 % [2, 6 червня]. Як ми бачимо, в президію з'їзду не було обрано жодного представника “самостійників”. Коли один з “самостійників” вийшов на трибуну та почав вимагати, щоб Генеральний комітет видав маніфест до всього українського народу, в якому би зазначив, що Україна проголошує себе самостійною, то в залі зчинився галас з криками “Геть! Не треба! Аж доки голова не заспокоїв. [3, 8 червня]. Цей факт свідчить про непопулярність ідей державного відокремлення України від Росії серед українських соціалістичних партій, які мали великий вплив на з'їзді. Хоча на з'їзді була частина депутатів, які стояли на самостійницьких позиціях і виступали за творення власної національної держави. Так, напередодні відкриття з'їзду, 4 червня на Софійській площі в Києві відбулося віче, в якому разом з полком ім. гетьмана Б. Хмельницького взяли участь і делегати з'їзду. На цьому вічі ряд промовців висунули гасло самостійності України [7, 6 юнія]. Також його учасники вимагали виступу М. Міхновського, але під приводом того, що він є для присутніх маловідомою людиною, ведення мітингу було доручено В. Винниченку, заступнику голови Центральної Ради і голові УСДРП [8, с. 59]. Незважаючи на всі перешкоди, що їх чинили соціалістичні партії, М. Міхновський та його прихильники розгорнули серед солдатів активну роботу, щоб вплинути на рішення з'їзду. 5 червня відбулося ще одне велике віче, яке було організоване Союзом української державності в Народному домі. На віче було понад 2 500 осіб, переважно військові, які прибули до Києва на український військовий з'їзд. На ньому було одногосно ухвалено резолюцію, в якій говорилось про створення суверенної Української республіки [7, 6 юнія].

Військовий з'їзд дуже бурхливо прореагував на заборону його роботи О. Керенським. Ще до початку з'їзду на мітингу, що йому передувало, В. Винниченко у своїй промові сказав, що факт заборони з'їзду О. Керенським не відповідає заявам і деклараціям Тимчасового уряду про свободу

слова і друку [8, с. 59]. Не менш бурхливим виявився день відкриття з'їзду. Делегати закликали Центральну Раду припинити будь-які переговори з Тимчасовим урядом, не посилати до нього депутацій [9, с. 174]. М.С.Грушевський, який виступав з'їзді з промовою, сказав, що оскільки уряд відмовився від принципу автономії України, з'їзду необхідно “твердо стати на сторожі інтересів України, щоб Україна одержала автономію” [10.Ф.3156, оп. 1, с. 140. арк. 2]. Відкритого заклику до виходу із складу Росії не пролунало і у виступі В. Винниченка: “Ми, – говорив він на з'їзді, – признаємо автономію з правом законодавчої ініціативи... Інших вимог ми не повинні ставити” [10.Ф.3156, оп. 1, с. 140, арк. 2 зворот.]. Це означало, що Центральна Рада була готова піти на переговори з Тимчасовим урядом, але вона з ними не поспішала. Хоча були на з'їзді й радикальніші виступи, делегата з Одеси поручника державних зв'язків України з Росією [11, с. 262]. Промова Романенка та аналогічні їй знайшли підтримку серед делегатів, що вплинуло на прийняття ухвали з'їзду щодо його заборони урядом. В одній із них уряд було звинувачено у тому, що він недооцінює великої організованої і стихійної сили пробудженої української демократії. З'їзд ухвалив про негайне визнання урядом цих домагань. Делегати з'їзду ухвалили “по цій справі до уряду більше не звертатися і негайно приступити до твердої організації краю у згоді з національними меншинами, тобто до фактичного проведення в життя основ автономного порядку як єдиного засобу для порятунку України і всієї Росії від безпорядку та загибелі” [1. Ф.2003, оп. 1, спр. 693, арк. 5–6].

З'їзд також постановив вважати заборону з'їзду Тимчасовим урядом незаконною. “Оскільки Тимчасовий уряд не розуміє національних відносин визнання вимог, переданих Центральною Радою” [1. Ф.2003, оп. 2, спр. 1034, арк. 33]. В іншому випадку було вирішено “до уряду більше не звертатися і негайно приступити до твердої організації армії краю, ... до фактичного проведення в життя основ автономного порядку” [1. Ф.2003, оп. 1, спр. 693, арк. 5–6]. Під час роботи з'їзду в Київ надійшла телеграма головнокомандувача Південно-Західним фронтом, в якій він наказував сформований український полк ім. Б. Хмельницького відправити на фронт в розпорядження XI армії [2, 6 червня]. Але полк не виконав наказу головнокомандувача і виїхав на фронт тільки з наказу Центральної Ради 26 липня 1917 р. [4, с. 362].

Політика Центральної Ради стосовно армії на з'їзді мало чим змінилася після I Всеукраїнського військового з'їзду. Ще перед початком Другого військового з'їзду в “Робітничій газеті” (орган Бюро ЦК СДРП) була опублікована передова стаття, яка показувала ставлення соціал-демократів та інших соціалістичних партій, що входили в склад Центральної Ради, до створення української армії. В ній вказувалось, що українська армія повинна бути побудована на послідовно демократичній основі і бути однією з складових частин українського народу. “Поки існує постійне військо – звертає увагу стаття, – поки не сам озброєний народ, а воно боронить права і свободи народу, треба мати на увазі, що завдання народної армії мусить бути скрізь і завжди виконувати волю народу, поводити себе так, як вимагають інтереси трудящих народних мас. Народна українська армія потрібна, оскільки вона зв'язана з народом, оскільки являється вона перехідною ступеню до системи загально-народного озброєння, міліції, яка єдино може цілком забезпечити інтереси народовладдя” [3, 5 червня]. На з'їзді з цього питання виступив В. Винниченко і сказав, що в цей час військові справи не такі важливі, як справи загальнополітичні, і що з'їзд повинен займатися переважно цими останніми справами [2, 8 червня]. В. Винниченко у своїй промові 7 червня засудив домагання самостійників і висловився за автономію України у федеративній Росії [10. Ф. 3156, оп. 1, спр. 140, арк.]. Його слова в цей час відображали панівні погляди в середовищі провідних українських політиків.

В роботі з'їзду центральне місце зайняло питання організаційного оформлення українського військового руху і спалахнула чергова суперечка між прихильниками та противниками створення регулярної української армії. На з'їзді було прийнято ряд резолюцій і постанов, що стосувалися української армії. В одній з резолюцій говорилось: “Підтримуючи постанову першого українського військового з'їзду про українізацію військ, з'їзд доручив Генеральному військовому комітету як можна швидше виробити детальний план українізації військ” [1. Ф.2003, оп. 2, с. 1034, арк. 135]. З'їзд також звернувся з вимогою до Тимчасового уряду розпочати широку українізацію армії. Мотивувалося це необхідністю посилення боєздатності армії [9, с. 144]. На з'їзді була прийнята

постанова і щодо призовників з України, в ній говорилось: “зо всіх рекрутів, ополченців та інших, хто буде призваний до війська на Україні, комплектувати виключно в місцеві, запасні та дійсні частини, а також Чорноморський флот” [3, 13 червня]. Фактично така резолюція означала не що інше, як заяву про початок організації національної армії. Для проведення її в життя треба було мати відповідний апарат. З’їзд ухвалив постанову про обов’язок українських вояків та військових організацій слухати накази Українського Військового Генерального Комітету і затвердив після доповіді С. Петлюри реорганізацію Комітету, доповнивши його обранням 10 нових членів лише з військових фахівців, зокрема, до нього увійшли генерал Л. Кондратович, підполковник В. Матяшевич, полковник О. Жуковський. Головою Комітету було затверджено С. Петлюру [12, с. 364, 366]. З’їзд прийняв ухвали, що стосувалися оцінки попередньої діяльності УГВК, а також його влади. Делегати з’їзду визнали роботу Генерального військового комітету за час його існування позитивною [звернулися до вищих російських цивільних та військових установ з вимогою про визнання комітету та його наказів], а також обов’язкове для російських військових властей виконання його ухвал, які торкалися українізації армії і флоту [8, с. 62]. Отже, одним із найважливіших здобутків Другого військового з’їзду стало оформлення прообразу штабу майбутньої Української Армії – Українського генерального військового комітету.

Для допомоги в роботі Військовому генеральному комітету на Другому військовому з’їзді була обрана Всеукраїнська рада військових депутатів у складі 132 осіб, які увійшли й до Центральної Ради [13, с. 9]. Близько 60 % її членів становили солдати, 40 % – офіцери [10. Ф. 3156, оп. 1, спр. 140, арк. 10]. Спираючись на армійські українські ради, вона розгорнула активну пропагандистську роботу серед солдатів-українців. У своїй діяльності ця установа підпорядковувалася Центральній Раді. Оскільки в її керівництві питома вага кадрових військовиків займала значне місце, то вона взяла на себе функції своєрідного військового радника чи експерта УГВК; в окремих випадках могла за ухвалою Центральної Ради давати йому певні директиви [8. С.64].

Наслідком рішень Другого всеукраїнського військового з’їзду було видання Центральною Радою 10 червня 1917 р. І Універсалу до українського народу. В ньому говорилось: “... Тимчасове Російське правительство відкинуло всі наші домагання, відштовхнуло протягнену руку українського народу. Правительство не в стані створити для нас правопорядок... віднині ми самі будемо творити наше життя...” [2, 13 червня]. І Універсал проголосив автономію України. Його було проголошено з особливою урочистістю спершу на Військовому з’їзді, потім всенародно на Софіївській площі перед пам’ятником Богданові Хмельницькому. Проведення Другого всеукраїнського військового з’їзду, незважаючи на заборону його урядом і прийняття І Універсалу, ще більше загостило і так напружені відносини між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. Загалом ухвалення Військовим з’їздом, а також видання Центральною Радою під його тиском І Універсалу сприяли загалом закладенню підвалин української державності. Організаційне оформлення здобув і національний військовий рух. Зміцнилися його вищі керівні структури: Генеральний військовий комітет та Всеукраїнська рада військових депутатів. Їхніми органами на місцях стали армійські ради, а також організації, пов’язані з військовими клубами.

Зразу ж після закінчення роботи Другого всеукраїнського військового з’їзду, 12 червня в Києві відбулося засідання Ради українських військових депутатів. На ньому була обрана тимчасова президія Ради, яка складалася з 8 чоловік. Головою президії був обраний солдат С. Березняк [2, 13 червня]. 25 червня 1917 р. відбулися вибори постійної президії Ради. Списки кандидатів встановлені були блоком фракції УПСР та УСДРП. Були обрані до постійної президії Всеукраїнської ради О. Гермайзе (соціал-демократ), С. Березняк (соціаліст-революціонер), С. Чалий (П. Куцак) (соціаліст-революціонер) і М. Вреблевський (соціал-демократ) [3, 27 червня]. Отже, до складу Ради військових депутатів увійшли представники від українських соціалістичних партій, які повністю контролювали її роботу. На засіданні Центральної Ради 20 червня 1917 р. від Ради військових депутатів новим членами Центральної Ради були затверджені 130 осіб [2, 22 червня].

Через три дні після закінчення Другого всеукраїнського військового з’їзду на закритому засіданні Центральної Ради був сформований Генеральний секретаріат, який виконував роль уряду. Головою Генерального секретаріату став український соціал-демократ В. Винниченко, першим сек-

ретарем військових справ призначено було С. Петлюру [14, с. 45]. 28 червня в Києві була прийнята декларація секретаріату Центральної Ради. Завданням Секретаріату військових справ була “українізація військ як в тилу, так і на фронті, пристосування військових округ на Україні і організація їх до потреб українізації війська” [15, с. 302]. Стосовно питання українізації війська в декларації, яка була ухвалена 2 липня, говорилося, що “уряд вважає можливим продовжувати сприяти більш тісному національному об’єднанню українців в лавах самої армії або комплектування окремих частин виключно українцями, наскільки така міра не на рушатиме боєздатність армії...” [16, с. 131]. Але Тимчасовий уряд виступив проти переходу до системи територіального комплектування військових частин і проти надання командних прав громадським організаціям [17, с. 93–94].

Другий всеукраїнський військовий з’їзд підсилив стихійний рух серед українців-солдатів на всіх фронтах. Тепер скрізь почали закладатися українські військові громади і клуби. На всіх фронтах виникли свої українські військові фронтові комітети, які керували українськими громадами усього фронту, скликали з’їзди і наради, видавали українські часописи. Так, з 14 червня на Південно-Західному фронті двічі на тиждень почав виходити часопис “Український голос”. На цьому самому фронті в 6, 17 і 41-й корпусах в червні почали формуватися українські полки [1. Ф.2061, оп. 1, с. 3794, арк. 155]. В місті Вінниці було засновано Військову спілку українців місцевого гарнізону. В Умані після оголошення Універсалу 5-й український полк присягнув Центральній Раді, 16 червня в Чернігові була створена губернська філія Українського військового Генерального Комітету [2, 13, 20, 22 червня]. На Румунському фронті розпочалася українізація корпусів, які дозволив українізувати своєю телеграмою Тимчасовий уряд [2, 11 червня].

Якщо давати загальну оцінку роботи Другого військового з’їзду, то можна прийти до висновку, що всі його рішення, які стосувались поточних політичних та військово-організаційних питань, виходили далеко за межі автономістських поглядів провідних партій Центральної Ради. Водночас, користуючись своїм впливом, відсутністю твердих державницьких традицій у середовищі тогочасного українського суспільства, вони зуміли втиснути український військовий рух на певному етапі його розвитку в рамки автономії, чим спричинили його послаблення. Після Другого всеукраїнського військового з’їзду ставлення українських соціалістичних партій до армії не змінилося. Так, на сесії Центральної Ради фракція українських соціал-демократів вимагала розглянути найближчим часом питання про перетворення постійного українського війська в народну міліцію. На мітингу, який був організований в Києві українськими соціал-демократами, виступав С. Петлюра. Він роз’яснив підхід соціалістичних партій до організації війська. “Нам треба не постійного війська, але всенародного озброєння, міліції” – підкреслював С. Петлюра [3, 29 червня]. “Небезпека тут полягає в тому, – продовжував він, – що коли організується буржуазія, то військо стане обороняти її інтереси проти інтересів робітників і селян. От тому-то оті полки імені гетьмана можуть мати в собі елемент небезпечний, якщо вони будуть постійними” [3, 29 червня]. Загалом Другий всеукраїнський військовий з’їзд мав важливе значення. Він спричинив подальше розгортання українізацій в армії, створив вищі органи військової влади: Український Генеральний військовий Комітет і Всеукраїнську раду військових депутатів, яка у своїй діяльності на місцях спиралася на українські армійські ради. Проте через федералістично-автономістські погляди більшості Центральної Ради на державотворення вона позбавляла український військовий рух чітко розробленої концепції, спихала його на згубний шлях зміни будівництва регулярної армії міліцейськими формуваннями.

1. Російський державний військово-історичний архів. 2. Нова Рада. 1917. 3. Робітничая газета. – 1917. 4. Історія українського війська. – Вінніпег, 1953. 5. Дорошенко Д. Война и революция на Украине // Революция на Украине по мемуарах белых. – М.-Л., 1930. 6. Грушевський М.С. Спомини // Київ. – 1989. – № 10. 7. Русское слово. – 1917. 8. Голубко В. Армія Української Народної Республіки. 1917-1918. – Львів, 1997. 9. Винниченко В. Відродження нації. – Київ, Відень, 1920. – Ч.1. 10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. 11. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918. – Львів, 1994. 12. Історія Українського війська. – Вінніпег, 1953. 13. Прихода В. Симон Петлюра, Вождь Українського Війська. // Табор. – 1936. – № 28-29. 15. Українська суспільно-політична думка в ХХ

столітті. 16. Деникин А.И. Очерки Русской смуты. – Т.1. – Вип. 1. – Париж, 1921. 17. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції) 1917 – 1920 рр.). – Відень, 1921.

УДК 94 (477) “1917”+355.4.

Н.О. Химиця

Національний університет “Львівська політехніка”

ПОЛІТИЧНА РОБОТА ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ СЕРЕД МОЛОДІЖНИХ ВІЙСЬКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ФОРМАЦІЙ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1917 р.

© Химиця Н.О., 2006.

Проаналізовано політичну роботу українських партій та організацій серед молодіжних військових організацій, підрозділів та частин у 1917 році, визначено роль молоді у військово-політичних планах українських партій.

Political work of the Ukrainian parties and organizations among youth military organizations, formations and units in 1917 has been analyzed, and the role of youth in military and political plans of these parties has been distinguished.

В період розбудови України як незалежної держави з’явилася можливість проаналізувати національно-політичні процеси, відтворити в усій повноті історичну правду, про яку донедавна наше суспільство або не знало, або мало неправдиву інформацію. Тому великий науковий, громадсько-політичний та пізнавальний інтерес становить історичний досвід діяльності українських партій серед молодіжних військових організацій у 1917 р.

Історіографія проблеми почала розроблятися радянськими істориками у двадцяті роки ХХ ст. Для праць того часу характерним було різко негативне ставлення до національного державотворення періоду Центральної Ради. Тому радянська історіографія розглядала питання політичної роботи серед української молоді лише в контексті боротьби більшовиків за владу [1]. Значно більшою об’єктивністю у дослідженні цієї проблеми відзначалися праці українських істориків, що публікувалися за кордоном. Серед загального масиву зарубіжної історіографії для дослідження цієї проблеми доволі важливими є праці Б. Мартоса [2], Ю. Липи [3], М. Єремїва [4]. У них визначено основні напрями діяльності УНП, УПСР та УСДРП серед молодіжних військових організацій та частин. На початку 1990 рр. почали з’являтися важливі розвідки окремих аспектів політики українських партій серед військових підрозділів та частин. Значний інтерес, зокрема, становлять дослідження військового аспекту діяльності М. Міхновського, Г. Кураса, Ф. Турченка і Т. Герашенко [5], історії Всеукраїнських військових з’їздів 1917 р. О. Щусь [6], праці Р. Зінкевича про діяльність українських політичних партій серед армій і тилових гарнізонів і Південно-Західного та Румунського фронтів у 1917 р. [7]. Однак питання політичної роботи серед молодіжних військових організацій та частин у них майже не порушуються.

Автор поставив собі за мету проаналізувати політичну роботу українських партій та організацій серед молодіжних військових організацій, підрозділів та частин у 1917 р., визначити роль молоді у військово-політичних планах цих партій.

На початку 1917 р. активну політичну діяльність серед студентських організацій Наддніпрянщини вело “Братство самостійників”. У березні 1917 р. силами самостійників було організовано ряд “Юнацьких спілок” серед студентської молоді для поширення ідей самостійництва та націоналізму [8, оп.1, спр. 3851] . У Києві найбільшою активністю відзначався юнак Микола Лизогуб, завдяки якому у “Юнацьких спілках” досить швидко було згуртовано кількасот студентів і гімназистів, а також організовано перші гуртки національної робітничої молоді [9, с. 15] . В цей час розпочали діяльність “Юнацькі спілки” в Харкові та Одесі [10, оп. 5, спр. 9, арк. 1, 7] . У